

דבר הלכה

במה חדשית לפסקים עיונים ונושאים אקטואליים שנתבררו בין כתלי בתני ההוראה
בנשיאות רבינו הגדול פוסק הדור מרן הגר"נ קרליץ שליט"א
גליון מס' 4 * אדר ב' תשע"ד

ר"ל ע"י מכון ההלכה וההוראה ת.ד. 364 ב"ב * פקס להערות: 0722-722-352 * אימייל: A0722152222@Gmail.com

בקשו רחמים לרפואתו השלמה של מרן רבינו הגדול שליט"א
רבי שמריהו יוסף נסים בן בתיה
בתור שאר חולי ישראל

בגליון זה: דעת רבינו מרן שליט"א בדין חינוך קטנים במצוות הפורים • אי מהני ליתן משלוח מנות לצורך אדם אחר מדין עבד כנעני • בירורי הלכה הנוגעים להלכות משלוח מנות, בדין לפני"ע בדבר המותר לדעת הנותן ואסור לדעת המקבל או איפכא • ברכת מזוזה שהוסרה לבדיקה

רבינו הגדול מרן הגאב"ד שליט"א חינוך הקטנים למשלוח מנות ומתנות לאביונים

הפרי מגדים בסי' תרצ"ה [א"א סקי"ד] כתב דיש לחנך הקטנים במצות משלוח מנות, ולכאורה ה"ה במתנות לאביונים. ויש לברר האם גם כשאין לבן מעות האב צריך להקנות לו מעות כדי שיוכל לקיים המצוה וכמו שהאב קונה לבנו תפילין, או שהאב צריך לחנכו לקיים המצוה משל עצמו ואם אין לו פטור.

ולפי"ז נראה שאף שהאב חייב לחנך את בנו למצות צדקה אך אין חייב להקנות לבנו מעות כדי לתת צדקה, דהקטן צריך לתת משלו ואם אין לו אינו חייב כלל.

אמנם לגבי משלוח מנות ומתנות לאביונים נראה דאינו כן, דבמשלוח מנות אי' בגמ' ובשו"ע שהאמוראים הוו מחלפי אהדדי, והיינו דאף מי שאין לו מחוייב, וכן לעניין מתנות לאביונים, כתב הט"ז בסי' תרצ"ד סק"א דאפ"י עני המתפרנס מן הצדקה חייב לתת מתנות לאביונים משא"כ בצדקה שאינו חייב [רק פעם אחת בשנה]. והיינו שחייב זה הוא כמו במצות תפילין שאם אין לו חייב לעשות השתדלות שיהיה לו תפילין, ואינו פטור בזה שאין לו מעות, אא"כ הוא בגדר אנוס.

וע"כ נראה גם לענין חינוך הקטנים שיש להקנות להם מעות כדי לקיים מצות מתנות לאביונים ומשלוח מנות.

והנה לגבי צדקה מצינו בכמה דוכתי דמי שאין לו לפרנסת עצמו פטור מן הצדקה, וברמ"א יו"ד סי' רנ"א סעי' ג' כתב "פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו", ובסי' רמ"ח כתב השו"ע אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו וכתב ע"ז הש"ך שם "היינו כשיש לו פרנסתו בלאו הכי דאם לא כן אינו חייב ליתן צדקה כדלקמן סי' רנ"א סעי' ג'", [ועי' בנחלת צבי שם דהחויב לתת שלישית השקל בשנה גם עני חייב וכמש"כ הט"ז בהל' פורים סי' תרצ"ד].

ונראה מזה שיש חילוק יסודי בין צדקה לשאר מצוות, דבשאר מצוות כגון מי שאין לו מעות לקנות תפילין אינו פטור ממצות תפילין אלא שהוא אנוס, משא"כ לגבי צדקה מי שאין לו מעות לתת צדקה אינו פטור בגלל אונס אלא שאינו בכלל החיוב.

הגאון רבי יצחק שכטר שליט"א

רב שכונת "בנה ביתך" רכסים ואב"ד בבית הדין - סניף צפון

אי מהני ליתן משלוח מנות משלו להוציא אחר יד"ח מדין עבד כנעני

קודם ימי הפורים, מציעות חנויות רבות משלוח מנות מוכנים, והמעוניינים יכולים להזמין גם משלוחן שיוביל את משלוח המנות לידי האיש אשר המזמין הפץ ביקרו.

ובאופן זה נמצא שהמשלוח מעולם לא היה שייך למזמין שלא עשה בו שום קנין, ונסתפקתי האם מועיל לשלוח מנות ע"י דין עבד כנעני כדין הילך מנה והתקדשי לפלוני דאמרינן בקידושין דף ז' א' דמקודשת מדין עבד כנעני, כדמצינו בעבד כנעני שנפדה וקונה את עצמו במה שאחר נותן דמיו לאדונו, וכן כאן במשלוח מנות אולי מהני שיאמר הילך מתנה עבור פלוני, שיקיים פלוני בזה חובת משלוח מנות.

דהמצוה בפדיון הבן נגררת אחר דין הממון, ומכיון שבדין הממון (בפרעון חוב לכהן) מהני דין עבד כנעני ממילא גם מקיים את המצוה, משא"כ במצוות שאין יסוד המצוה בדין הממון בזה נראה שגם החזו"א זצ"ל יודה שאל מהני כאן דין עבד כנעני, וכמש"כ הגאון מליסא והחת"ס דבמצוות שבגופו לא מהני דין עבד כנעני.

ואפשר עוד להוסיף בזה סברא נוספת, דעי' בחזו"א ביו"ד בסימן ע"א אות א' בד"ה יו"ד סימן קס"ח שכתב שם בסוף הדיבור "ואפשר דלדעת המל"מ לא שייך כלל דין עבד כנעני לענין ריבית, דהילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת משום שהנותן זוכה בקנין בין לעצמו ובין לאחרים שהוא מוסר זכותו לזה האחר, אבל הכא (ברבית) כיון דהלוח לא נתן ואין כאן דבר לזכות כנגדו לא שייך למחשב כאילו הלוח נותן משלו", (משום דלא זכה כלום כנגד ולא שייך בזה דין עבד כנעני), ולפ"ז נראה דגם לגבי משלוח מנות שאין כאן שום ריוח ומישתרשי, לא שייך בזה דין עבד כנעני.

וכן היה נראה גם לגבי מתנות לאביונים שלא יהני בזה דין עבד כנעני מהטעמים הנ"ל, ולכן נראה כשאדם נותן מתנות לאביונים בשביל בני ביתו, עדיף שיזכה להם קודם את הכסף ע"י אחר, ואח"כ יתן בשבילם.

והנה ברמ"א ביו"ד בהלכות פדיון הבן בסימן ש"ה כתב שלא מהני לפדות את הבן ע"י שליח, ובפתחי תשובה בס"ק ט"ז שם הביא מהגאון מליסא [מובא בשו"ת חמדת שלמה] וכן הביא מהחתם סופר בתשובה שביארו את דברי הרמ"א שאירי באופן שהכסף הוא של השליח, וע"ז כתב הרמ"א שלא מהני ע"י שליח משום שהמצוה של פדיון הבן היא חובת הגוף לפדות מכספו שלו, ולא מכסף של אחרים, [אבל אם פודה מכסף של המשלם זה בודאי מהני וככל המצוות שמהני בהו שליח].

ובחזו"א ביו"ד בסימן קפ"ה כתב שמהני לפדות גם בכסף של השליח והוכיח ד"ז מהא דשוקל לו את שקלו וכו', ומבואר שיכול לתת ולקיים מצות השקלים גם בכסף שאינו שלו, וד"ז מהני כדין עבד כנעני שהאחר יכול לתת את הכסף, כמו"כ לגבי פדיון הבן מהני נתינת האתר כדי לפדות את הבן, והיה נראה שנחלקו האם מהני דין עבד כנעני גם לענין מצוות, או דלא נתחדש דין עבד כנעני אלא בקנינים ובשאר דיני ממון [כגון לפרוע חוב וכו'], משא"כ במצוות לא נתחדש ד"ז וצריך לעשותם בעצמו.

אמנם היה נראה יותר דגם החזו"א מודה שלא מהני דין עבד כנעני במצוות, ומה דסובר החזו"א דמהני דין עבד כנעני בפדיון הבן הוא משום

הגאון רבי ישראל מרמרוש שליט"א

רב ואב"ד קהילת בני הישיבות שיכון ג' בני ברק

בירורי הלכה בדין לפני עיור הנוגעים למשלוח מנות

יש לעיין בכמה נידונים המצויים במצוות משלוח מנות [ודינים אלו נוגעים אף בכל ימות השנה]:

א. האם אפשר לשלוח לחברו מאכל בהכשר שהשולח אינו סומך עליו ואילו המקבל סומך.

ב. האם אפשר לשלוח מאכל שהשולח סומך עליו ואילו המקבל אינו סומך על הכשר זה, והשולח דעתו שהמקבל יעביר המאכל לאחרים הסומכים על הכשר זה, או באופן שלא ניתן להבחין באיזה כשרות המאכל והמקבל ישתמש בזה, והשולח מסתמך על כך שלדעתו זו כשרות מספיקה.

ג. האם מותר לשלוח מנות לאדם חילוני שהמקבל יאכל את הדברים בלא נט"י וברכה.

א

דבר שהנותן סבור שהוא דבר האסור ואילו המקבל נוהג בו היתר, האם אזלינן בתר הנותן ולדעתו הדבר אסור וא"כ עובר על לפ"ע או מסייע לדבר עבירה לפי הענין, או בתר מקבל אזלינן והוא נוהג בזה היתר.

יש בזה כמה אפשרויות: א) בדבר שלדעת הנותן יש בזה איסור דאוריתא, ב) איסור דרבנן, ג) חשש איסור, ד) מנהג אבותיו, או במקומו של הנותן נהגו בזה איסור, ואילו מנהג אבותיו של המקבל לנהוג בזה היתר, כגון המקומות שנהגו כדעת השו"ע ובמקומות אחרים נהגו לפסוק כהרמ"א.

א. במשנה בפ"ד דעדויות משנה ח', ב"ש מתירין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרין וכו', אע"פ שאלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ש, ובגמ' יבמות פריק ב"ה מב"ש למה לא נמנעו, טהורות דב"ש לב"ה טמאות נינהו, ומסיק דמודעי להו, וידעו לפרוש. וקשה אמאי לא פריך רק שב"ש צריכים להודיע לב"ה ולא פריך מדוע לא הודיעו ב"ש לב"ה שלא יכשלו, אף דלב"ה הם טהורות מ"מ לשיטת ב"ש הם טמאות, ומבואר כיון דלב"ה טהורות הם לא היו צריכים להודיעם, אף שב"ש אוסרים.

וכ"כ בשו"ת מבי"ט ח"א סי' כ"א להוכיח מהגמרא הנ"ל דכשהדבר הוא להם היתר שסומכים על המורים להם היתר בדין תורה, לא נדון אותם כעיורים לא לתת להם מכשול בדבר הנראה לנו

אסור, ואנו נזהרים ממנו כיוון שהם נראה להם היתר ואינם נזהרים. וכ"ה בכתב סופר חיו"ד סי' ע"ז שכתב בפשיטות דליכא בזה משום לפנ"ע ולא משום מסייע.

ועיין בטור או"ח סי' תמ"ז בדין נטל"פ בפסח שמהר"ם החמיר לעצמו והתיר לאחרים. מיהו משם אין ראייה אלא בדבר שנהג כן בתורת חומרא, ועי' גמ' חולין קי"ד דמקשה שם הגמ' אי שרי לכו"ע שרי ואי אסור לכו"ע אסור ואמאי יהיב לשמעיה.

ב. ונראה שכל זה לא איירי אלא בדבר שנחלקו בו הדעות בהכרעת הדין, אבל אם המתיר נוהג כך משום שהוא סומך על כך שהמציאות היא באופן שאין בזה איסור, ואילו האוסר סבור שאין המתיר בקי במציאות ולכך הוא נוהג בזה היתר, בזה פשוט דאסור ליתן לו המאכל, ויש לעיין במקום שיש בו דיעות חלוקות בהתייחסות למציאות והמתירים נוקטים שהמציאות אינה כדעת האוסרים, ונראה גם בזה אסור לאוסר ליתן המאכל למתיר, כיוון שהמחלוקת אינה בהכרעת הדין אלא בראיית המציאות.

ג. ויש אחרונים החולקים ע"ז וסוברים דגם כשהמתיר סומך על דעה המתרת אין ליתן לו, אלא א"כ הם רבותיו.

ועיין בחזו"א או"ח סי' מ"ט ס"ק ט"ז דהנוהגים איסור במצה שרויה, מותרים לבשל שרויה ביו"ט, דאף דאם הם מחזיקין מנהגן לאיסור מעיקר הדין יש לאסור, אבל כיון שאין מחזיקים

זה לאיסור אלא כדבר הנדור שרי, כיון שראוי להנוהגים היתר, חזינן דרק בדבר שנוהג כן משום חומרא שרי ליתן אחרים הנוהגים היתר.

ד. ועיין ביאור הלכה סי' רצ"ו דהשומע הבדלה מאחר המבדיל על כוס שיכר שהוא מתבואה חדשה בחו"ל, והמבדיל אינו נוהג איסור משום חדש, והשומע חושש לאוסרים חדש בחו"ל בשל עכו"ם, בכה"ג אינו יוצא ידי חובה, כיון שלשיטתו הוא כוס של איסור, ויל"ע אם מוכח מזה דגם ליתן לאחר הנוהג בזה היתר אסור ודו"ק.

ועוד נ' לפי"ז דאם חברו מברך על פירות שסומך על ההכשר ולדעתו אין בזה חשש טבל ואילו שומע הברכה ורוצה לצאת יד"ח בברכה זו נוהג בזה איסור דמאי, דאינו יוצא יד"ח בברכה זו.

ה. ובנתיבות המשפט סי' רל"ד כתב לחדש דבאיסור דרבנן בשוגג ליכא איסור כלל, ובאור שמח פ"א מגירושין הי"ז חולק וכתב דבאיסור דרבנן בשוגג יש לפני עיוור, וכן דעת הרבה אחרונים שגם איסור דרבנן אין ליתן לחברו אפילו במקום שהוא שוגג, היכא שהנהגת ההיתר אינה מחמת שסומך על רבותיו המתירים.

ועיין פתחי תשובה יו"ד סי' קי"ט סק"א בשם שו"ת חיים שאל, שמי שבידו חמץ שעבר עליו הפסח ובאו אחרים לאכול מיניה כיון שלא ידעו מזה, אין צריך להודיע להם שלא יאכלו, וחכם אחד חולק ע"ז, והסכים עימו בעל המחבר שצריך להודיעם, עכ"ל, ושם עדיף טפי דאפשר דלא מיירי שנותן להם בידיים אלא אינו מונע מהם ואפ"ה נקט כדעת האוסרים.

ו. בגמ' חולין מ"ד, דההיא פסוקת הגרגרת דאתאי קמיה דרב וכו', שדריה לקמיה דרבב"ח ואכשרה וכו', ונראה מהגמ' שם דרב האוסר יכול לשלוח את השואל קודם שפסק בדבר שישאל רב אחר שידוע לו שהוא פוסק בזה להתיר.

ז. באיסור שנוהג כך משום מנהג אבותיו או משום הידור והנהגה בדרך חומרא בזה פשוט שמותר לשלוח המאכל למי שאינו נוהג כמותו.

ולפי"ז הנוהג לעשר את כל האוכלים אפילו עם הכשר מקובל, בזה תלוי באם נוהג כן משום

שחושש עדיין לספק שמא אין הדבר מעושר, בזה צריך לעשר הדבר לפני ששולח לחבירו אף שחבירו אינו נוהג לעשר זאת ואם מעשר משום הנהגה טובה כדי להיות בטוח שלא יכשל בכה"ג מותר לשלוח לפני אף בלי מעשר.

ועיין בשעה"מ פ"ט מאישות הט"ז שדן במי ששויא על נפשיה חתיכה דאיסורא שרק הוא אסור בה, האם מותר ליתן החתיכה לפני, דאפשר שיש בזה משום לפני עור שהרי לדעתו הוא יודע שהדבר אסור, אף שבפועל מותר לכל העולם. ומסיק שם דאדם הנוהג איסור בדבר, אסור ליתן הדבר לפני מי שנוהג בזה היתר.

ובמאכל שאינו אסור אלא מדרבנן ידועים דברי התוס' ע"ז כ"ב דבאיסור דרבנן איכא איסור לפני עיוור מדרבנן וכ"כ שם בחידושי הר"ן, אבל הרמב"ן שם כתב דבאיסור דרבנן ליכא איסור לפני אפילו מדרבנן, ומיהו נראה דגם לדעת הרמב"ן אסור מדרבנן משום מסייע.

ח. ולענין מעשה שבת כשחברו נוהג כפוסקים המתירים מעשה זה בשבת, אי חשיב מעשה שבת לאוסר שימושים אלו, עיין שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' קי"ט אות ה', בפתיחת קופסאות שימורים שיש אוסרים ויש מתירים, ונסתפק שם האם יש איסור מעשה שבת לנוהגים איסור, וכתב דאפשר דכיון דנעשה בהיתר עפ"י הוראת חכם אין בזה איסור מעשה שבת, ובאיסור דרבנן ודאי יש להקל.

ב

השולח דבר שהמשלח נוהג בו היתר ואילו מי שנשלח אליו נוהג בו איסור והדבר לא ניכר במאכל והמקבל סובר שאין בו צד איסור.

א. ביו"ד סי' קי"ט סעיף ז' כתב הרמ"א בשם הג' מרדכי, מי שנוהג באיזה דבר איסור מכח שסובר שדינא הכי או משום חומרא שהחמיר על עצמו מותר לאכול יחד עם אחרים שנוהגים בזה היתר דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור.

ומבואר דאף שהנותן סובר שהדבר מותר, אסור להאכיל את חברו הנוהג בזה איסור, הואיל ולדידיה הדבר אסור יש כאן איסור לפני עוור.

וכן מבואר בריטב"א סוכה י' ע"ב וז"ל, ויש מי שאומר דמהא שמעינן שהמאכיל לחברו מה שהוא מותר לו לפי דעתו ומאכילו, אין בזה משום לפנ"ע, ואע"פ שיודע בחברו שהוא אסור לו לפי דעתו, וחברו בעל הוראה וכו', וכתב הריטב"א נ"ל דהיינו דווקא שהאיסור ניכר לחברו ואי לא ס"ל לא ליכול, הא בשאינו ניכר לחבירו לא. עכ"ל.

וכ"כ במאירי שם וז"ל, ולפי דרכך למדת שכל ששנים חלוקים אחד להיתר ואחד לאיסור, אסור למתיר להעלימו לאוסר וליתן לו מן האיסור אלא צריך להודיע שדבר זה אסור לו לפי שיטתו..

ב. ונראה דבדבר שהמקבל נוהג בו איסור מחמת הידור ומעלה יתירה, דבזה לא חשיב כמכשילו, כיון שלא קיבל עליו הנהגה זו בשוגג, אלא שמכוער הדבר ליתן לו דבר זה (כלשון הפר"ח המובא לקמן).

ג. ומסתבר דדין זה נאמר היכא דב' הדעות הם חלוקים בהכרעת הדין אבל אם הנהגת האוסר היא מחמת שנוקט שהמציאות היא באופן שיש כאן איסור יש מקום לומר שבמקום שהמשלח ברור לו שהמציאות הינה אחרת, ממילא לדעתו אין מקום לאסור, בזה אין איסור לשלוח לו המאכל אף שלדעת המקבל הוא אסור.

ד. ועיין בשו"ת בני ציון ח"א סי' ע"ד דן בזה, וכתב דהאו"ז סי' תר"ג מסתפק בזה האם הסובר מותר רשאי להאכיל לחבירו הנוהג בזה איסור.

ועיין ש"ך סי' קי"ט שהעתיק משו"ת מהרלב"ח סי' קפ"א כמה חילוקי דינים בזה, דמי שמחמיר מחמת מנהג אבותיו או בני מדינתו כיוון שחייב לנהוג בחומרא זו אסור להניח לפניו מאכל איסור זה אפילו אם הוא ניכר שמאכל זה נוהג בו איסור, מפני שמסייע בידי עוברי עבירה שאסור לו לשנות ולנהוג בו היתר כיוון שחייב להזהר במנהגו, וגם אם יכול ליטול המאכל בעצמו בלי חבירו אסור לסייעו בזה, משא"כ המחמיר מחמת סובר שהדין כן רשאי לחזור בו ולמנקט כדעת המקילים, ולפיכך אם המאכל ניכר שהוא אותו שדעתו לאסור מותר להניחו לפניו שאם יאכל ממנו ש"מ שחזר בו מהאיסור.

ה. ויש עוד נפ"מ דהאוסר מחמת מנהג או הידור קל דינו לגבי כלים שאינם בני יומם שמותר אפילו לצוותו שיבשל בכלים אלו משא"כ המחמיר מחמת שסובר שדינא הכי אסור לו לבשל בכלים גם כשאינם בני יומם דהו"ל מבטל איסור לכתחילה ומיהו אם המתיר בישל בהם לצורך עצמו ולצורך אחרים המתירים, בזה מותר גם להאוסר דהו"ל כדיעבד,

וד' הפר"ח דאפילו לכתחילה רשאי המתיר לבשל עבור האוסר בכלים שאינם בני יומם, ואפילו בידיעת האוסר, דלא שייך בזה קנס שהרי למתיר מותר לבשל בסיר זה, דלדידיה היתרא הוא.

וכן נראה דעת המהרל"ח סי' קכ"א דמוכיח מגמ' חולין קי"ג דאיתא שם דרב אמר חס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דליספי לי מידי דלא סבירא לי, ומשמע דשמואל שם סובר דמותר ליתן לחברו דבר שהנותן סובר שהוא מותר.

ודעת הפר"ח ביו"ד קי"ט ובאו"ח תצ"ו אות כ"ג דמעיקר הדין שרי למתיר ליתן דבר שסובר שהוא מותר גם לחבירו הסובר שזה אסור, אלא שמכוער הדבר.

וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ג סי' פ"א אות ז' במה שדן שם בדברי האמונת שמואל הסובר דאין איסור לפנ"ע אם המכשיל אינו בכלל האיסור.

ועי' חזו"א יו"ד סי' ק"נ בהנהגות איסור והיתר.

ג

משלוח מנות לאדם חילוני שלא יטול ידיו ולא יברך.

כתב בשו"ע קס"ט סעיף ב' שלא יתן לאכול אלא למי שיודע שיברך. וכתב הרמ"א שיש מקילים אם נותן לעני בתורת צדקה, ועיין שם בב"ח הובא במג"א שם סק"ו שמה שהותר במקום צדקה הוא רק לגבי מי שאינו מברך, משום שבשעה שנותנו אינו עובר ואם אח"כ לא יברך מה עלינו לעשות, אבל כשאינו נוטל ידיו אסור.

וכתב שם בפרמ"ג א"א סק"ו דלא פליגי, דהמג"א שכתב הסברא שאם ודאי לא יברך לא יתנו לו גם בתורת צדקה, והב"ח שכתב דאפשר ליתן לו

איירי במי שאינו יודע לברך, והמג"א איירי במי שיודע לברך ומתוך רשעותו אינו רוצה לברך. והדברים צ"ב שהרי שלא בתורת צדקה אסור גם למי שאינו יודע לברך משום דאכתי הו"ל לפנ"ע, ואם חזינן דמחמת הצדקה ליכא לפנ"ע א"כ מאי איכפת לו שעושה כן מחמת רשעותו שבזה אסור, וגם הסברא שכתב דמה שמותר בתורת צדקה הוא דווקא אם לא יברך, אבל כשלא יטול ידיו אסור בכל גוונא, כיון שתכף שנותן ידו כדי לאכול עובר משום לפני עיוור ובוזה לא סגי הסברא דצדקה וצ"ע. ומובא בשם החזו"א שנשאל האם מותר לכבד

אורח חילוני במיני מאכל כשיודעים שלא יברך, ופסק החזו"א שמותר, דהחשש דלפני עיוור שיאכל ללא ברכה הוא דרבנן, אבל כשלא יגישו כיבוד לאורח, מכשילים אותו בלא תשנא את אחיך בלבבך. ומיהו בחזו"א שביעית ס' י"ב סוף סק"ט כתב דמה שהתירו בשביעית מפני דרכי שלום הוא רק בספק אם יעבור על האיסור, אבל כשוודאי יעבור, לא התירו אף מפני דרכי שלום. ויל"ע לפי"ז במשלוח מנות לחילוני שוודאי לא יברך, ויש מקום לחלק דלענין ברכה קל יותר ולא דמי לשביעית, דכאן עובר רק בשוא"ת במקום מצווה והוא חיוב המוטל על הגברא, ויל"ע.

העולה מהדברים [ממה שנתברר כאן, אך ישנם אופנים רבים החלוקים בדיניהם]:

- א. דבר שלדעת הנותן אסור מה"ת, י"א שמותר ליתנם לנוהג בהם היתר [מבי"ט, כת"ס], ויש אוסרים [שעה"מ, ועי' ביה"ל סי' רצ"ו ויש לחלק דהתם צריך לצאת ביין שאסור לדעתו].
- ב. דבר שלדעת הנותן אסור מדרבנן, יש לצדד להיתר [בצירוף ד' הנתיבות דליכא איסור שוגג בדרבנן].
- ג. דבר שהנותן נוהג בו איסור מצד חומרא או מנהג אבותיו ודאי שרי ליתנם לאחר.
- ד. הנוהג עפ"י שו"ע האוסר רשאי ליתנם לנוהג עפ"י הרמ"א המתיר, וה"ה איפכא.
- ה. אם האוסר סבור שהמתיר טועה במציאות [מצוי במקרה שהמקבל סומך על כשרות שידוע לנותן שא"א לסמוך עליה], ודאי אסור לו ליתן דבר זה לנוהג בו היתר.
- ו. רב הפוסק לאיסור רשאי לשלוח את השואל לרב המתיר [כשב' השיטות ידועות ומקובלות].
- ז. דבר שלדעת הנותן מותר והמקבל נוהג בו איסור, כ' הרמ"א בשם הגהות מרדכי דאסור, דעת הפר"ח דליכא איסור אלא שמכוער הדבר, ובשו"ת בנין ציון הביא שהאו"ז נסתפק בזה.
- ח. אם סבור הנותן שהמחמיר טועה, בפרי תואר התיר להאכילו דבר שאסור לדעתו, ודעת עמודי אש (הובא בדרכי תשובה יו"ד קי"ט) דאסור, וחיוב גמור על הנותן להודיע למקבל שלדעתו זהו איסור.
- ט. ובס' מוצל מאש כתב דאפילו מודה המקבל דהדבר מותר בדיעבד, חובה על הנותן להודיעו. [וכן נ' מדברי הרמ"א יו"ד קי"ט דגם בדבר שהמקבל נוהג בו איסור משום מנהג צריך להודיעו].
- י. אם האוסר טועה בדבר משנה, הביא בדרכי תשובה ד' שו"ת טוטו"ד דשרי להאכילו. ונראה דה"ה אם אוסר משום שטועה במציאות.
- יא. אם המקבל נוהג לאסור מדרך פרישות, אף דמעיקר הדין אין בזה לפנ"ע, מכוער הדבר להכשילו.
- יב. הנוהג באיסורי שבת כדעת האוסר [וס"ל כוותיה מעיקר הדין, לא דרך חומרא], אסור להם לבקש ממי שנוהג כד' המתירים שיעשה עבורם, דהא באיסורי שבת יש איסור לעשות מלאכה אף ע"י אחרים, ולא עדיף מגוי שאסור שיעשה מלאכה לישראל.
- יג. ונסתפק האג"מ בכה"ג לענין איסור מעשה שבת, ובאיסור דרבנן ודאי יש מקום להקל.

הגאון רבי משה אהרן הכהן רוט שליט"א

רב קהילת "בית דוד" בני ברק ומו"צ בבית החוראה

ברכת מזוזה שהוסרה לבדיקה

כתב השו"ע יו"ד רצ"א א' מזוזה יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים. מנהג ישן לבדוק המזוזות בחודש העיבור, החל מידי ב' או ג' שנים ובזה נכון ליבו בטוח שודאי נבדקו המזוזות פעמיים בשבע שנים. יש לעיין כשמסירים מזוזה ע"מ למוסרה לבדיקה ולחזור ולקובעה אם צריך לברך או לא. והנה אם דעתו לחזור לקבעה למחר הרי מסתברא דחשיב הפסק והיסח הדעת בהמצוה ובוודאי צריך לברך שוב, וכל הספק הוא בדעתו לחזור ולקבעה באותו היום, ויש לדון אם ישתנה הדין בין דעתו להחזירה לאלתר או לאחר זמן, ואם בודקה בעצמו או תלוי בדעת בודק אחר. ונפרש צדדי הספק.

המשמוש אינו מסיח דעת מהן כמבואר שם בתוס', וזהו תכלית המצוה דתפילין למען תהי' תורת ד' בפיד' כמפורש בקרא, וע"כ המשמוש שגורם זכירת התפילין עליו מישך שייך לגוף תכלית המצוה, וע"כ הוי כחלק מעצם מצות ההנחה ששייך תקנת ברכת המצוה לזה. ואי"ז דין של הנהגת כבוד בעלמא בהתפילין שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו, כמו שאסרו היסח הדעת וקלות ראש שזה מטעם פגיעה בקדושת המצוה, שע"ז נראה דלא היו מתקנים ברכה.

מיהו הרי אכתי יל"ע דסוכ"ס הרי כ"ז שהתפילין מונחים עליו ה"ה מקיים המצוה בכל רגע א"כ אף אי הוי המשמוש תוספת עשיה והתעסקות בהמצוה מ"מ הרי כבר ברך בתחילה וכל שעתא עסיק בה ומה טעם יברך שוב. וחזינן מינה דגבי מצוה שייכא תקנת ברכה אף כה"ג, לפי שברכת המצוה נתקנה למעלת המצוה והברכה שמברך טרם עשייתה היא משבחת את עצם עשיית המצוה שמציין בזה שנעשית לשם ד' שקדשנו וציוונו ע"ז וכמבואר בריטב"א פסחים דף ו' יעו"ש, וע"כ אם אך יש כאן איזו חידוש עשיה והתעסקות בהמצוה דתפילין ס"ל להנהו אמוראי דשייך לברך ע"ז שוב אף שהוא עומד באמצע עשייתה וכבר ברך עליה בתחילה וכמשנ"ת.

ובאמת נראה דיסוד הנ"ל נכון גם בביאור דעת רבי, דלא סבירא ליה חידוש זה שיברך כל אימת שימשמש בהם, אך מ"מ סובר שמברך עליהן כל אימת שמניחם ואפי' ק' פעמים ביום כדפרש"י, לפי מה שנראה בפשטות הדברים דמיירי שם

א. הנה עיקר הנידון כבר מובא בקצרה בברכ"י ע"ד השו"ע יו"ד סוס"י רפ"ו וז"ל, אם הסיר המזוזה לבדקה ודעתו לחזור ולקבעה יש להסתפק אם יברך כשחזור וקבעה ע"כ. ובפתחי תשובה רפ"ט סק"א העתיק הדברים וכתב ע"ז ז"ל, וכעת לא ידעתי מקום הספק בזה, אמאי לא הוי זה כמו פשט טליתו ע"ד לחזור ולהתעטף בו או בתפילין ע"מ לחזור ולהניחם עי' באו"ח ס"ח ס"ד בהגה ובסי' כ"ה ס"ב בהגה, ושמא י"ל דהכא לא הוה ע"ד לחזור ולקבעה דשמא ימצא פסול ולכן נסתפק בזה, עכ"ל. הנה כתב טעם להספק דהואיל ומטרת ההורדה הוא לבדקה דשמא תמצא פסול הרי דאין כאן בשעת ההורדה דעת מוחלטת לחזור ולקבעה אלא היא נתונה בספק ובתנאי שתמצא כשרה וכה"ג כבר לא חשיב ממש ע"ד להחזירה ולכן מספקא ליה כה"ג שמא חשיב הפסק במצוה וצריך לברך כשחזור וקובעה.

ב. ולכאו' נראה לבאר באופן נוסף מ"ש מטלית ותפילין, הנה איתא בסוכה מ"ו א' תניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן דברי רבי וח"א אינו מברך אלא שחרית בלבד. ופרש"י כ"ז שמניחן ואפי' חולצן ומניחן מאה פעמים ביום, ובהמשך הסוגיה אמר מר זוטרא חזינא ליה לרב פפי דכל אימת דמנח תפילין מברך, רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו מברכי ע"כ, ופרש"י דמשמשי בהו דקיי"ל חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה וכו' ע"כ. הנה מבואר כאן, דיש מקום לברך שוב בכל פעם שממשמש בהם, והטעם נראה, הואיל והוא מחלקי המצוה דהנחת תפילין, שע"י

ד. ולהאמור נמצא דאפי' גבי טלית אם ביום זה לא ברך כגון שלובש רק טלית קטן והוא לבוש בה מאתמול ופשטה היום ע"ד ללובש אפי' בזמן סמוך ובלא היסח הדעת, יש מקום לומר שיצטרך לברך שוב, לפי שהיום עדיין לא בירך עליה ויש כאן חידוש עשיה בהמצוה וכן"ל גבי מזוזה, וכאן יותר בנקל י"ל שהדין כן דנצרך לזה מ"ד דכסות יום בלילה פטור מציצית, נמצא שנתחדש קיום חדש בהמצוה דאף שלא ברך עליה בתחילת היום מברך עתה כשפושטה ולובשה וכמשנ"ת.

וכן לאידך גיסא אפי' גבי מזוזה באופן שכבר ברך עליה היום ואירע שהוצרך להסירה ולהחזירה בלא היסח הדעת בינתיים שלהנ"ל כה"ג לא יברך הואיל וכבר ברך עליה היום, וכמו בתפילין אם הלכה כחכמים שאינו מברך אלא שחרית בלבד, אם כי יש לחלק דהתם גבי טו"ת הרי מן הסתם הי' דעתו בשעת הברכה בשחרית על כל הלבישות וההנחה שיהיו ביום זה, משא"כ במזוזה בסתם אדם קובע מזוזה ומסיח דעת ממנה וא"כ אם אירע אח"כ ונתחדש סיבה שהוצרך להסירה ולהחזירה י"ל שיצטרך לברך שוב ולא מהני הברכה שכבר ברך היום הואיל ולא הי' דעתו ע"ז כלל שיצטרך להסירה ולהחזירה, ורק יצויר באופן מצוי שמסיר מזוזה שלו לצורך בדיקה ואינו רוצה להניח ביתו אפי' שעה אחת בלא מזוזה ואז קובע תיכף מזוזה אחרת תחתיה שקבלה ע"י שאלה מאדם אחר, ואז מברך על הקביעות למשנ"ת לעיל, ואח"כ כשרוצה להחזיר את שלו באותו היום י"ל להנ"ל שכה"ג לא יברך הואיל ואין כאן היסח הדעת מהמצווה שהרי מוריד את זו שבשאלה וקובע מיד את שלו והרי כבר ברך היום על המצוה, אא"כ נימא דלשנות מזוזה הוה חידוש בהמצוה וכאילו מצוה חדשה וצריך שוב לברך ע"ז, וצ"ע לדינא.

המשך המאמר יבא איה"ש בגליון הבא

לעילוי נשמת

הר"ר אהרן ב"ר גרשון וילוינברג
נלב"ע ו' אדר ב' תשל"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

להנצחות ותרוצות 050-4166097

אדר ב' תשע"ד

אפי' בלא הסיח דעתו בחליצתו מלהניחן שוב מ"מ מברך כשמניחן, והיינו לפי שסוכ"ס יש כאן חידוש בעשיה דמצוה ראוי כבר לברך ברכת המצוה (משא"כ גבי ברכת הנהנין כה"ג שלא הי' היסח הדעת מלהמשיך באכילה א"צ לברך), וע"ז פליגי חכמים וס"ל דאינו מברך אלא שחרית בלבד.

ג. והשתא בענינינו גבי מזוזה אף שמסירן ע"ד להחזירן באופן שאין היסח הדעת והפסק במצוה, סוכ"ס יש כאן קביעות מחדש, ולא גרע ממשמוש דרבנן דבי ר"א או עכ"פ מחולץ ומניח כמה פעמים ביום דמברך בכל פעם אף שלא הסיח דעתו בינתיים לשיטת רבי, ואף דקיי"ל כחכמים דאינו מברך אלא שחרית בלבד היינו דווקא התם גבי תפילין שכבר ברך עליהן היום ומהניא לכל היום, אבל כאן כשמסיר המזוזה הרי לא ברך עליה כבר כמה שנים דלא שייך לומר שהברכה נמשכת על המצוה זמן טובא כזה ולכל היותר נראה שהברכה מהני לאותו היום ותו לא. וסמך לזה מגמ' סוכה שם ופרש"י דלרבי דגבי תפילין מברך עליהן כ"ז שמניחן דכותיה גבי סוכה אע"ג דלא מפסקי לילות מימים שהמצוה נוהג בלילה כביום וכחד יומא אריכא הוא כל ז' הימים מ"מ מברכין עליה בכל יום דהוא דומיא דחולץ ומניח, הרי מצינו כאן שהברכה נמשכת לכל היותר לאותו היום ותו לא. ואף דלחכמים שם דגבי תפילין מברך עליהן אלא בשחרית דכוותיה בסוכה סגי בברכה של יום ראשון בלבד היינו דוקא גבי סוכה שכל שבעה ימי החג כחד יומא אריכא הוא כדפרש"י שם אבל במזוזה אי"ז שייך, ולכן אם מסיר המזוזה אפי' ע"ד להחזירן תיכף, הואיל ויש כאן חידוש עשיה בהמצוה, והברכה שבירך עליה בזמן קביעותה כבר כלתה, א"כ יש שייכות לחייב שוב ברכת המצוה, ואי"ז דומה לטלית ותפילין שמסירן ע"ד ללבשן ולא הסיח דעת מהן דא"צ לברך לפי שחשיב המשך המצוה וכבר ברך עליה היום.

הוצאות גליון זה נתרמו ע"י ידידנו הדגול
הר"ר מנחם וינברג שליט"א לרפואת מרן
רבינו שמריהו יוסף נסים בן בתיה בתושח"י